

УДК 633.11+633.14:631.527

Чернобай С. В., Рябчун В. К., Капустіна Т. Б., Мельник В. С.

Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН, пр. Московський, 142, м. Харків, 61060, Україна, *e-mail: chernobai257@gmail.com

УРОЖАЙНІСТЬ ТРИТИКАЛЕ ЯРОГО ТА ДВОРУЧОК ЗА ПІЗНЬООСІННЬОГО ПОСІВУ

Тритикале – зернова культура виведена методом схрещування пшениці і жита. Тому ця культура поєднує в собі багато кращих ознак та якостей вихідних батьківських форм: високий потенціал урожайності зерна та зеленої маси, підвищені адаптивні властивості (холодостійкість, невибагливість до ґрунтів, комплексний імунітет до грибкових захворювань). Враховуючи тенденції до зміни клімату в бік посилення континентальності, проводиться пошук нових шляхів забезпечення стабільного виробництва продовольчого зерна. Значну перспективу представляє створення ярих сортів або дворучок, придатних до вирощування в умовах лісостепу та степу України, застосовуючи ранній висів у «лютневій вікна» (тимчасові відлиги в середині або наприкінці лютого), та пізній осінній висів. Це дає можливість рослинам ефективно використовувати запаси вологи з ґрунту, а проходження подальших етапів органогенезу рослин відбувається раніше, за рахунок чого критичні періоди розвитку рослин не співпадають з найбільш інтенсивними посухами та проходять за нижчих температурах повітря та коротшого світлового дня.

Тритикале яре, враховуючи його біологічні особливості – невибагливість до ґрунтів, підвищену адаптивність, є більш придатним для посіву після кукурудзи, сої соняшника, ніж озимі зернові культури. Досить важливою у випадку зимового та пізньоосіннього висіву є стійкість тритикале до холоду в період проростання зерна та сходів. Крім того, за звичайного ранньовесняного посіву їх сходи витримують заморозки значно краще у порівнянні з іншими ярими культурами.

Метою дослідження була оцінка урожайності перспективних сортів та ліній тритикале ярого та дворучок за пізньоосіннього висіву.

Дослідження проведено в Інституті рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН у 2013–2017 рр. Матеріалом для досліджень були сорти тритикале ярого та дворучок селекції Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН. Стандартами у досліді служили сорт тритикале ярого 'Коровай харківський', дворучка 'Вуйко' та тритикале озиме 'Раритет'. Попередник – чорний пар. Норма висіву – 5,0 млн схожих насінин/га.

Дослідження з формування урожайності при дуже пізньому осінньому висіві сортів та ліній тритикале ярого та дворучок було проведено після допустимих строків сівби тритикале озимих (перша декада жовтня в умовах Харківської області).

Сорти тритикале ярого забезпечили урожайність у середньому за роками 5,20–5,92 т/га. При цьому вони формували крупне виповнене

зерно (маса 1000 зерен 42–52 г). Кращі показники урожайності протягом років досліджень мав сорт 'Борівітер харківський' – 5,92 т/га, що перевищувало стандарт 'Коровай харківський' на 0,79 т/га. Це обумовлюється його високою пластичністю та адаптивною здатністю. Новий сорт тритикале ярого 'Гусар харківський' мав урожайність 5,49 т/га.

Найвищу урожайність при пізньоосінньому посіві формували дворучки сорт 'Підзимок харківський' та лінія 'Л5' (відповідно 8,07 та 7,85 т/га). Вони суттєво перевищували за урожайністю стандарти дворучку 'Вуйко' (5,39 т/га) та сорт озимого тритикале 'Раритет' (5,84 т/га). Ці сорти мають високий потенціал урожайності та здатні його реалізовувати в значній мірі при достатньому зволоженні в ранньовесняний період, проявляючи підвищену холодостійкість.

Отже, проведені дослідження показали можливість пізньогоосіннього висіву тритикале ярого та дворучок, що можна рекомендувати для умов північного степу та лісостепу України. При цьому рослини будуть забезпечені достатньою кількістю вологи, пройдуть етапи формування колосу, мейозу, цвітіння, формування та наливу зерна при коротшому дні та нижчих температурах повітря. Це сприятиме формуванню вищої урожайності зерна.

Використання сортів та ліній тритикале ярого з підвищеною урожайністю, стійких до вилягання, придатних для посіву за пізньоосінніх строків сівби є важливим при підвищенні аридності клімату та значного збільшення площ посіву просапних культур (кукурудзи, сої, соняшнику та ін.).

УДК 633.791: 631.52.527

Штанько І. П., Шпакевич Л. Ю.

Інститут сільського господарства Полісся НААН, Київське шосе, 131, м. Житомир, 10007, Україна, *e-mail: shtanko_hop@meta.ua

ОЦІНКА ВИХІДНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ СЕЛЕКЦІЇ ХМЕЛЮ ЗВИЧАЙНОГО (*HUMULUS LUPULUS* L.) В УМОВАХ ЗМІН КЛІМАТУ

Хміль займає одне з провідних місць серед технічних культур у світі, в тому числі і в Україні ця культура набула значного поширення. Для зони Полісся хміль залишається культурою, яка в умовах сучасних технологій виробництва здатна забезпечити галузі промисловості унікальною сировиною, сформувати зайнятість сільського населення через розвиток сільськогосподарських хмелярських підприємств різних форм власності. Збільшення виробництва хмелю та ріст ефективності його вирощування в країнах лідерах світового хмелярства пов'язані з використанням нового покоління більш продуктивних сор-